

СУПРУН Володимир Миколайович

д-р філол. наук, доцент,
Національний університет водного господарства та
природокористування,
ORCID ID: 0000-0002-5290-3493
Україна

КОМУНІКАТИВНІ ЗАСОБИ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ІНФОРМУВАННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Інспіровані спочатку глобальною пандемією Covid-19, а потім російсько-українською війною умови, в які вимушено потрапило освітнє середовище України, обумовили пошуки ним нових шляхів, каналів і засобів комунікації й передачі інформації до потенційного реципієнта. Як слушно зазначає Г. І. Крохмальна, «здатність до створення можливостей ведення сучасної навчальної комунікації, зростання вимог, умов і мотивації до обміну інформацією у віртуалізованому «цифровому суспільстві» є серйозними викликами»¹. Глобальні проблеми, які постали перед українським освітнім простором, викликали потребу трансформації освітнього середовища з осередку передачі й отримання знань у свого роду комунікативний хаб, покликаний у першу чергу забезпечити спілкування учасників освітнього простору під час кореспондування навчально-виховної інформації від учителя/викладача до учня/студента.

Найбільш оптимальним способом інформування учасників навчального процесу став дистанційний формат комунікування. Його особливістю виявилася та, що навчальна інформація відходить на другорядні позиції, виводячи на препозиційний план комунікацію між учасниками навчального процесу, оскільки це дає можливість психологічного розвантаження, створює умови для спілкування. При чому комунікація відбувається як у межах безпосереднього навчального часу, так і в так званому асинхронному режимі, який забезпечується за комунікативного посередництва сучасних менеджерів та соціальних мереж. Перевага

¹ Крохмальна Г.І. Сучасні тенденції навчальної комунікації вчителя початкової школи. URL: https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/05/H.Krokhmal-na_tezy.pdf

надається ігровим моделям комунікації, під час яких здобувачі, з одного боку, отримують цінну навчальну інформацію, а з іншого – емоційно відпочивають, мають змогу відволіктися від жахів війни. Така безпосередня комунікація між учасниками освітнього процесу дає можливість мінімізувати руйнівні для психіки молодшої людини наслідки жорстокої дійсності з масовими руйнуваннями, стражданнями людей чи вимушеного перебування поза межами рідного дому. Більше того, Державна служба якості освіти надала рекомендації щодо комунікації під час оцінювання рівня засвоєності матеріалу і знань здобувачів, зрештою усіх їх навчальних досягнень, які здобуваються в умовах війни². Згідно з документом, перевага надається супроводу та комунікації з активним зворотним зв'язком, під час якого вчитель/викладач консультує, допомагає, підтримує здобувача освіти (так зване формульне оцінювання). Під час підсумкового оцінювання комунікація проходить не менш активно, але тут більшою мірою залучаються опосередковані комунікативні канали електронних платформ (наприклад, у вигляді тестових завдань з генеруванням балу за їх проходження на платформі Classroom).

Важливим аспектом дистанційної комунікації в освітньому середовищі є змога підтримки один одного, емоційний зв'язок, який триває і під час уроків, і після них за умови асинхронного навчання. Це дає можливість уникнути стресу, спричиненого війною, а міжособистісна комунікація позитивно впливає на молодь, адже безпосередній контакт з однолітками забезпечує позитивні емоції радості від спілкування. «Чим тіснішими є комунікаційні зв'язки між усіма фігурантами наукового і навчально-виховного процесу, тим збільшується рівень його результативності»³. Адже лише комунікація відволікає від думок про катастрофізм війни, уможливорює поступове входження в навчальний процес і концентрування на планах щодо майбутнього, поділ ними з колективом однодумців.

Крім того, тісна комунікація між учасниками освітнього процесу допомагає досягнути і засвоїти нові правила поведінки в умовах дистанційної освіти й воєнного стану. Ідеться передовсім про заходи, спрямо-

2 Як здійснювати оцінювання навчальних досягнень учнів в умовах війни: рекомендації Державної служби якості освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-zdiysnyuvati-ocinyuvannya-navchalni/>

3 Хлістунова Н.В. Формування системи комунікацій у навчально-виховному процесі ВНЗ. Ефективна економіка. 2016. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4736>

вані на створення максимально безпечного освітнього середовища, яке б гарантувало збереження життя і здоров'я усіх учасників освітнього процесу. Завдання вчителя/викладача доступно розказати, продемонструвати чіткий алгоритм дій, які здобувач повинен виконувати в освітньому середовищі під час війни. Важливо нагадувати про це з певною періодичністю, аби безпекові компетентності в учнів/студентів виробились до рівня автоматизму.

Разом з тим, і навчальна інформація, і реляції на тему безпеки засвоюватимуться здобувачами ефективніше, якщо дотримуватися чітких правил комунікації вчителя/викладача та здобувачів освіти. Такі правила запропонувала Н.В. Хлістунова, спираючись на сучасні педагогічні технології. Дослідниця стверджує: «У педагогічному спілкуванні успішність комунікації залежить і від дотримання єдності таких максимумів (основних правил):

1) повнота інформації: висловлювання має містити інформації не більше й не менше, ніж вимагається;

2) якість інформації: не говорити того, для чого у вас немає достатніх підстав (фактор довіри є важливою умовою успішної комунікації);

3) максима релевантності: не відхиляйтеся від теми повідомлення (наприклад, увага аудиторії розсіюється, якщо Ви не в змозі її пов'язати з проголошеною темою);

4) максима манери: слід говорити чітко, бути організованим і лаконічним, уникати незрозумілих висловлювань;

5) максима такту: виявляти великодушність (необтяжування співрозмовника своїми інтересами), скромність (неприйняття хвалби на свою адресу), згоду (неопозиційність)»⁴.

Продуктивність упровадження запропонованих правил комунікативної взаємодії учасників освітнього процесу не в останню чергу залежатиме від механізмів співпраці між учителем/викладачем й учнем/студентом. Превалюючи позицію тут посідає принцип довірчої комунікації, коли здобувач абсолютно довіряє учителю/викладачу. Тоді виробляються партнерські стосунки, у яких домінує взаємоповага один до одного, а отже, прихильність і сприйнятливість до думки іншого. В освітній комунікації здобувач не повинен боятися висловити свою думку, уміти сприйняти

⁴ Хлістунова Н.В. Формування системи комунікацій у навчально-виховному процесі ВНЗ. Ефективна економіка. 2016. №1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4736>

конструктивну критику, бути готовим виконувати загальноприйнятні принципи дотримання правил безпеки.

Довірчій комунікації сприятиме й так звана іміджкомунікація в освітньому середовищі під час війни. Сюди належить не лише спілкування з підбадьорюючими комунікативними конструкціями типу «Молодець!», «Так тримати!» тощо, але й використання іміджевих технологій у зовнішньому вигляді. Тут ідеться про інверсивність ділової комунікації, за якою основною нормою є певний освітній дрескод, скажімо, шкільної форми для учня й ділового костюма для вчителя. Цілком нормальним в умовах дистанційної освітньої комунікації є домашній одяг як учня/здобувача, так і вчителя/викладача. Така іміджкомунікація інспіруватиме посилення довіри передовсім здобувачів до вчителя/викладача, що у свою чергу сприятиме ефективності комунікативних зв'язків між ними.

Не зайвою в комунікативній взаємодії учасників освітнього процесу буде спілкування на особисті теми, однак лише за бажання учня/здобувача. Можна запитати, як настрій, які проблеми турбують, що цікавого відбувається вдома, які фільми зараз переглядають здобувачі. Це сприятиме налагодженню теплих і навіть дружніх стосунків, з одного боку, а з іншого – дасть можливість учителю/викладачу реалізувати виховну функцію навчального процесу, адже забезпечить обмін індивідуальною та соціально-ціннісною інформацією між учасникам освітнього процесу, уможливить у дружній атмосфері консультування, а то й коригування вчителем/викладачем поглядів здобувача завдяки наведенню позитивних практик з життя. Навіть більше, можна запропонувати учням/студентам під час дистанційної освіти розвинути певні особисті якості чи здібності, наприклад, малювання, ліпки, написання поезії тощо. Це і відволікатиме від негативних думок, і матиме позитивний виховний уплив на свідомість молодой людини.

Проте комунікативна освітня модель вибудовується не за дуальним принципом «надавач освітніх послуг → здобувач», а являє собою трикомпонентну структуру «вчитель/викладач – здобувач – сімейне середовище», компоненти якої перебувають у постійній комунікативній взаємодії. Продуктивність навчально-виховного процесу в умовах війни прямо пропорційно залежить від ефективної комунікації вчителів/викладачів із сімейним оточенням здобувачів (зазвичай це батьки).

Саме батьки (бабусі й дідусі) стають союзниками вчителів/викладачів у навчанні й вихованні молоді, адже і одні, і інші зацікавлені в інтелектуальному, моральному, психічному, культурному й фізичному розвитку дітей. Тому комунікація між педагогічним колективом, батьками і здобувачами повинна бути перманентною та безперервною й відбуватися як на рівні безпосередньої, так і опосередкованої технічними засобами зв'язку комунікативної моделі. Координація зусиль батьків і педагогічного колективу допоможе й у соціалізації та адаптації молоді до складних умов воєнної дійсності. Сім'я і заклад освіти стають тим форпостом, який надає дитині відчуття захищеності та приналежності до соціальної групи (освітньої й сімейної). І в одній, і в іншій здобувач повинен відчувати підтримку та отримати не лише нові знання про світ, що його оточує, але й позитивні емоції, захист і безпеку. До головних завдань цих соціальних груп варто зарахувати й розвиток у здобувачів потреби в соціальній відповідальності за свою родину, друзів, однодумців і зрештою за всю державу, що виформує в учня/студента активну громадянську позицію.

Резюмуючи викладене, доходимо висновку, що комунікативні засоби передачі навчально-виховної інформації виконують важливі функції, головними з яких є надання здобувачам нових знань, інформування про правила особистої та колективної безпеки, виховання соціально свідомого громадянина своєї держави.

DOI: 10.51587/9781-7364-13395-2022-008-341-345

ELECTRONIC VERSION 20.08.2022

PRINTED VERSION 30.08.2022